

Contention Between Huns (Hsiung-Nu) and China on North Line of Silk Road

Murat Öztürk

Fırat University, Turkey

Abstract: According to a old belief, Chinese started Silk Road from Sin-kianf oases in 136 A.D. It is thought that, this road was used by Indian traders to arrive the last stop at Lanzhu, by following Yellow River in Chinese territory. This may count as precise information but history of trade is nearly older as history of humanity. But main target of Silk Road is Roman Empire so this trade should be started during the foundation and development period of Roman Empire.

Silk Road starts from China and follows two main routes. One of these routes circles Taklamakan desert and Tarim Basin and arrives oases in North and South of the desert. And then traders pass through from south and north of Tien-Shan Mountains. Route goes from north of mountains is longer. Route gets in Tarim Basin is a bit longer from the route that goes to Kashgar from south but less precipitous than it. Steppe people always interested in these areas. There were small dynasties on these oases lands during the Hun (Hsiung-nu) period. These productive agricultural lands had vital importance for Huns who wanted to make agriculture or get cereal. When Silk Road routes and Lobnor city, founded on crossroads of trade routes in the east region of oases, are

added to importance of agricultural areas, contentions occurred between Huns and Han State (China) to dominate this territory.

Key Words: Huns (Hsiung-nu), China, Silk Road, Tarim Basin, Trade

Özet: Eski bir inanışa göre Çinliler, İpek Yolu'nu M.Ö. 136'da Sin-kiang vahalarından başlatmışlardır. Bu yolun M.Ö. V. yüzyıldan sonra Hintli tüccarlarca Çin topraklarındaki Hoang-ho (Sarı Irmak) üzerinden Lan-çu'daki (Lanzhu) son durağa varmak için kullanıldığı sanılıyor. Bunlar kesin bilgiler sayılabılır ancak ticaretin tarihi, neredeyse insanlık tarihi kadar eskidir. Fakat İpek Yolu'nun ana hedefi Roma İmparatorluğu olduğu için bu ticaret, Roma'nın kuruluş yıllarına yakın bir dönemde başlamış olmalıdır.

İpek Yolu'nun Çin'den başlayıp takip ettiği iki ana rotadan biri Tarım Havzası ve Taklamakan Çölü'nü çevreler ve bu çölün kuzey ve güneyindeki vahalara varılır. Buradan Tanrı Dağları'nın güneyinden geçilerek batıya devam edilir. Bazen Tanrı Dağları'nın kuzeyinden giden kervanlar da olmuştur ancak bu yol daha da uzundur. Bu yoldan ticaret güney yolundan daha sonra başlamıştır. Tarım Havzası bölgesine giren rota, daha güneyden gidip Kaşgar'a varan yola göre biraz daha uzundur fakat daha az sarpıtır. Bu yol, bozkırlıların da ilgi alanıdır. Burada Asya Hunları döneminde, küçük beylikler vardı. Bu çok verimli tarım sahaları, ziraat yapmak ya da tahıl elde etmek isteyen Hunlar için hayati derecede önemli bir bölgeydi. Bu değerlin yanına, İpek Yolu güzergâhı, bu bölgenin doğusunda bulunan ticari yolların kavşak noktası Lobnor şehri

de eklenince, bu bölge için Hunlar ile Çin yani, Han Devleti arasında bu bölgeyi elde etmek için mücadelelerin olması olağandır.

Anahtar Kelimeler: Hunlar, Çin, İpek Yolu, Tarım Havzası, Ticaret

GİRİŞ

Tüm Dünya’da kabul edildiği üzere, ipeğin ilk üretildiği ülke Çin’dir. Çin’de M.Ö. 1450’lerde başlayan Shang Sülalesi döneminde, ipekli kumaşların kullanıldığını gösteren çeşitli buluntular vardır. Ancak Çin’de ipeğin varlığı bu tarihten daha da eski dönemlere gitmektedir. Wolfram Eberhard da bu görüştedir. İpek böcekçiliğinin Güney Çin’den geldiğine dair şüphe yoktur ve eskiden yalnız ipek böceği tırtıllarının iplikleri değil, başka tırtıllarını da kullanırlardı. Bulunan ipekli kumaş bakiyeleri, dokumacılık tekniğindeki büyük gelişmeleri göstermektedir (Eberhard, 1995, s. 29)

İpek bir endüstri ürünü haline gelmeden önce, sadece imparatorun, ailesinin ve yakın akrabalarının özel kullanımı için üretilmekteydi. İmparator saray içinde beyaz ipekten bir rop, saray dışında ise sarı ipekten bir rop, imparatorun eşi ile ahtın varisi de sarı ipekten yapılmış elbiseler giyerlerdi. Anlaşıldığı kadarıyla, ilk başlarda yalnız imparator ailesinin ihtiyacı için tahsis edilen ipek, Çin’in büyüklü küçüklü birçok devlete bölünmesi ve dolayısıyla hükümdar ailelerinin çoğalması nedeniyle ipek üretiminde devamlı bir artış meydana gelemeye başlamıştır (İzgi, 1984 s. 91). Bilindiği gibi Çin, tarih boyunca büyüklüğü değişen bir devlet olmuştur. Bazen bu değişim çok hızlı olmuştur. Bir bölünme sonucu birden birkaç yönetici hanedanlığın aynı

anda ortaya çıktığı görülmüştür. Bu nedenle hükümdar sayısı artınca, ipeğe olan talep de artmıştır.

Çin'in gerçekten güçlendiği Han Dönemi (M.Ö. 206-M.S. 220)'ne gelindiğinde, özellikle Wolfram Eberhard'ın İngilizce “gentry” kelimesiyle tanımladığı, yöneticilere yakın, varlıklı, edebiyatla, sanatla ilgilenen, zenginleşme neticesinde lükse düşkün olan kesimin ortaya çıkıp genişlemesi, ipeğe olan iç talebi arttırmıştır. İpek artık Çin sarayının dışına da çıkmaya başlamıştır. Bu değişim çok da hızlı olmuştur.

1. İPEK TİCARETİNİN BAŞLAMASI

M.Ö. 753 yılında Partlar ile Romalılar arasında yapılan Carrhae Savaşı, Romalıların yenilgisiyle son bulmuş ve Romalıların Toroslar ve Fırat Nehri'nin doğusuna yayılmaları engellenmiştir. Bunun yanında bu savaşın diğer önemli bir tarafı da Romalı askerler tarafından ilk defa görülen parlak renkli, altın işlemeli bayraklar, belki de Batı dünyasının ipekle ilk karşılaşması olmuştur. Carrhae Savaşı'nın üzerinden 30 yıl geçmeden Roma'da yapılan bir törende Sezar'ın başının üstündeki gölgeliğin Romalılar tarafından görülmesi (Doğu'ya seyahat edenler bir tarafa bırakılacak olursa) ipeği ilk defa ülkelerinde tanımlarına sebebiyet vermiştir. Seneler geçtikçe Romalıların ipeğe ilgileri ve ipek talepleri artmıştır (İzgi, 1984, s. 92). İpeğin Roma'ya ilk ulaşması ile ilgili bu bilgi çok değerlidir. Burada dikkatlerden kaçmaması gereken en önemli noktalardan biri, Part Devleti'nde ipekli dokumaların varlığıdır. Demek ki Part Devleti ile Çin arasında ipek ticareti Carrhae Savaşı'ndan yani M.Ö. 753'ten önce başlamıştır. Bilindiği gibi Part Devleti Çin'e göre batıdadır ve oldukça uzaktır. Bugünkü Türkmenistan toprakları ve

İran toprakları başta olmak üzere geniş bir alanı kapsar. Çin ile bu ülkenin arasındaki mesafe oldukça fazladır, dört beş bin kilometreyi bulur. Bu uzun mesafelere rağmen ipek ticareti mevcuttur ve Carrhae Savaşı'ndaki karşılaşmadan çok kısa bir süre sonra ipek, Roma topraklarına da girmiştir.

İpek, bu uzun mesafeleri bazı aracı kabileler vasıtasıyla aşıyordu. Batıda bunların başında Sogdlular gelir. Fakat ipek buraya ulaşana kadar da özellikle Türk kavimleri vasıtasıyla taşınıyordu. Çünkü aradaki coğrafyada Türkler yaşamaktaydı.

Çinlilerin ipek üretim tekniklerini sır gibi sakladıklarını biliyoruz. Bununla beraber esasen iki tür ipekten bahsetmek mümkündür: Bunlardan ilki dünyaca meşhur olan yarı mamül Çin ipeğidir. Ancak bir de yaban ipek böceği ipeği olarak tabir edilen ve İran'ın kuzeydoğusu ile Ege adalarında yetiştirilen bir tür vardır. Yaban ipeğinin Çin ipeğine nispetle en büyük eksiği renklerinin birbirine uymamasıdır. Dolayısıyla Çin ipeği yaban ipeğine göre çok daha makbuldür (Koç, 2009 s. 3). İşte bu sebeple, Dünya piyasasında Çin ipeğine rakip olabilecek bir ürün yoktu. Bu durumda Çin'de bu değerli mamulün üretim tekniklerini sır gibi saklıyordu. Kurnaz Çinliler, yabancılar ipeğin kaynağını sorduklarında, koyunların yününden elde ettiklerini söylüyorlardı. Hileli tarife göre, yılın belli bir döneminde üzerine su serpilmek suretiyle ıslatılarak Güneş'in altında bırakılan yün, sonrasında tarama işlemine tabi tutularak dokumaya hazır, harikulade ipek haline getirilmiş oluyordu (Koç, 2009 s. 3). Bu gizlilik sebebiyle üretimin sadece Çin'in elinde olması da ipeğin değerinin yüksek olmasına sebep olmuştur.

2. HUNLARIN TİCARET YOLLARINDAKİ HÂKİMİYETİ

M.Ö. III. yüzyıldan itibaren devlet teşkilatına sahip olan Hunların bölgedeki varlıkları ve etkinlikleri çok daha eskiye gider. Burada bu konunun detaylarına girmeyeceğiz fakat Hunlar en güçlü oldukları dönemde, yani Mao-tun döneminde İpek Yolu'nun en önemli güzergâhlarının geçtiği bölgeleri ele geçirdiler. İpek Yolu'nun Çin'den başlayıp takip ettiği iki ana rotadan biri Tarım Havzası ve Taklamakan Çölü'nü çevreler ve bu çölün kuzey ve güneyindeki vahalara varılır. Buradan Tanrı Dağları'nın güneyinden geçilerek batıya devam edilir. Bazen Tanrı Dağları'nın kuzeyinden giden kervanlar da olmuştur ancak bu yol daha da uzundur. Bu yoldan ticaret güney yolundan daha sonra başlamıştır. Tarım Havzası bölgesine giren rota, daha güneyden gidip Kaşgar'a varan yola göre biraz daha uzundur fakat daha az sarpıtır. İşte bu yol, bozkırlıların da ilgi alanıdır. Bu ilginin sebebi hem ticaret yolları, hem de çok değerli ziraat sahalarıdır.

Orta Asya çok geniş bir coğrafya olmasına rağmen, verimli tarım yapılabilecek alanlar, büyüklüğe oranla oldukça sınırlıdır. Bu durumun temel sebebi, karasallığın yüksek etkisidir. Orta Asya'da karasallığın yüksek olmasının sebebi ise, kıtanın büyüklüğü dolayısıyla iç bölgelerin denizden çok uzak olması ve özellikle doğuda, dağların denize paralel biçimde uzanması nedeniyle, deniz etkisinin iç bölgelere sokulamamasıdır. Fakat Orta Asya' da bazı bölgeler arasında büyük zıtlıklar da görülebilmektedir. Dağlık bölgelerin etkileri coğrafi çeşitliliği arttırmaktadır. Orta Asya, su kaynakları için dağlara bağımlıdır. Ovalar üstünde pek yağış bırakmayan hava kitleleri, dağların rüzgâr alan yamaçlarına yükselince soğur ve çoğunlukla, bu yamaçlara ve doruklara bol yağış indiren düşük bir doyum noktasına ulaşırlar. Oysa rüzgâr yönünde olmayan taraf az yağış alır. Bu sürecin bir sonucu olarak,

yüksek dağ sıraları suların toplandığı ve yazın çözülüp çakıl kaplı eteklerden dağ ırmakları olarak vahalara dökülmek üzere, mevsimlik karlar ve daha kalıcı buzullar halinde stoklandığı depolar olmaktadır (Taafe 2000, s. 37). Vaha topraklarının verimliliği, orografik (dağ kökenli) nemin yanı sıra, genellikle dağ ırmaklarının taşıdıkları tortuların eğim azalınca çökmesiyle oluşan alüvyon ovaları olmalarından ileri gelmektedir. Bir bakıma, dağlara bağımlı vahalar, Çin Türkistanı'nın ve Moğolistan'ın çoğu yerlerinin kuruluşuna karşılık, dört bir yanı dağlarla çevrili bir alan oluşturarak, yerel bir ödül meydana getirmektedir (Taafe 2000, s. 37). Ancak bu ödül bir devlete ya da millete değil, bölgeye bahşedilmiştir. Bu nedenle özellikle Tarım ve Turfan havzaları, Hun Devleti ile Çin' i sık sık karşı karşıya getirmiştir.

Tarım ve Turfan havzalarının bulunduğu alana Çin Türkistanı (Sin-kiang) da denir. Hunların yeni yeni teşkilatlandığı dönemlerde krallık biçiminde 26 küçük devletin bulunduğu bölge tarım için çok elverişlidir. Güneyde yazın 26 dereceyi bulan, kışın ise ancak 8 dereceye düşen, fazla soğuk olmayan, ama çok kuru iklimli, kuzeydoğuya doğru çukurlaşan badem biçimindeki büyük çöküntü bölgesi Tarım Havzasıdır. Çok yüksek dağlara ender rastlanan bu nispeten alçak havzada, yaklaşık 1600 metre yüksekliğinde alçak tepeler ve örneğin Turfan'daki gibi deniz seviyesinin 170 metre altında boğucu çöküntü bölgeleri vardır (Roux 2006, s. 25). Turfan Havzası da benzer özellikler göstermektedir.

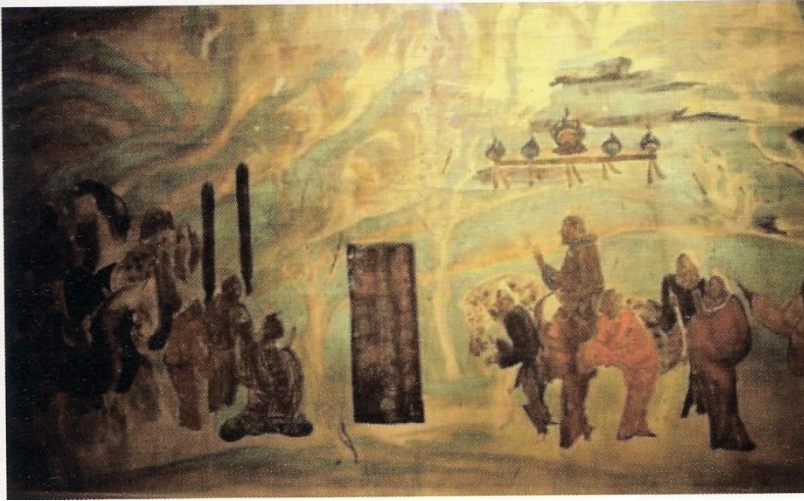
Bu havzalar tarım alanı olmalarının dışında doğudan batıya açılan ticaret yollarının da ilk kapısıydı. Bu iki havzanın orta kesiminde Lobnor (Lopnur) Bataklığı görülür. Bugün bataklık olan bu noktada 1970'den önce Lobnor Gölü vardı. Bu gölün kenarında da Mao-tun döneminin en önemli ticaret şehri Lou-lan vardı. Bu şehir, Çin'den çıkıp

batıya giden ticaret kervanlarının ilk konaklama noktasıydı. Lou-lan'dan sonra yol Takla-makan çölünü geçmek için ikiye ayrılır ve batıya devam ederdi. Zaman zaman İpek Yolu'nun, bölgedeki siyasi duruma, değişen sınırlara, güç dengelerine göre rota değiştirdiği görülmüştür. Fakat bu değişim sınırlıdır. Çünkü coğrafyanın verdiği imkânlar sınırlıdır. Orta ve Doğu Asya'dan batıya gidebilmek için güzergâhlar yukarıda bahsettiğimiz gibi bellidir. Bazen rotalarda küçük değişiklikler olsa da bu değişiklikler coğrafi şartlara bağlı olarak kısa mesafelerde yapılır ve sonra tekrar ana rotaya bağlanır.

M.Ö. 141 yılına gelindiğinde, Çin'in kuzeyinde, bin yıldan fazla bir süredir bulunan Hunlar için önemli bir tehlike ortaya çıkmıştı. Bu tehlike Han Devleti tahtına oturduğunda henüz 16 yaşında olan ve M.Ö. 86 yılına kadar tahtta kalacak olan akıllı ve yetenekli Han imparatoru Wu-ti idi. İmparator Wu-ti tahta geçtiğinde yaşının küçük olması ve Hunların o dönemde oldukça güçlü olmaları sebebiyle, Hunlara hemen ve tek başına saldırmaya cesaret edememiştir. Bu nedenle, Hunların daha önce yenerek yurtlarından ettiği Yüeciler ile Hunlara karşı ittifak kurmayı planladı. Bu amaçla generallerinden Chang-Ch'ien'i Yüecileri ikna etmek üzere batıya yolladı. Chang-Ch'ien'in görevi batıya doğru yola çıkarak, Hunların yerlerinden ettiği Yüecilerin yeni yerlerine giderek, onlara Hunlara karşı işbirliği anlaşması yapmayı teklif etmektir. Elçi, Hunların çektiği büyük eziyetleri hatırlatarak Yüecileri yeniden eski toprakları olan Kansu'ya yerleşmeleri konusunda ikna edecekti. Yüeciler bugünkü Afganistan'ın kuzeyinde bulunuyorlardı. Yani Chang-Ch'ien'in kat etmesi gereken yol, yaklaşık 6500 km idi (Baykuzu, 2012, s. 67). Çinlilerin batıya doğru uzun yolculukları ilk olarak bu seferle başlamış oluyordu. Burada Wu-ti'nin esas amacı, Doğu Türkistan (Sin-

Kiang)'daki verimli topraklarını ve dolayısıyla İpek Yolu'nun en önemli rotalarını kontrol etmekte.

İşte bu stratejik ve ekonomik değeri yüksek bölgeyi elde etmek amacıyla başlayan seyahat, Çin'in batıyı keşfi gibiydi. Bu keşifle beraber, Çin'in bir diğer amacı da sadece kendisinin ürettiği çok değerli bir ürün olan ipeğe yeni pazarlar bulmaktı. Kaynaklarda bu amaç açık olarak belirtilmese de Chang-Ch'ien'in seyahatinden kısa bir süre sonra Part Krallığı ile ipek ticaretinin başlaması, batıya seyahatle böyle bir amacın da var olduğunu göstermektedir. M.Ö. 115'te Part Kralı Mithridates'in Wu-ti ile ticaret anlaşması yaptığı görülmektedir (Thorley J, 1971, s. 73). Bu ticarete bizi ilgilendiren bölüm, Hunların ticaret kervanlarına olan ilgisi ve zaman zaman bu kervanların içinde bulunmaları ve bu stratejik bölge için Çin ile yaptıkları mücadelelerdir.

Chang Ch'ien'in Batı Ülkelerine Seyahati (Tun Huang Bin Budha Mağaraları No:323, Erken T'ang Dönemi)

Tilla Deniz Baykuzu'nun Asya Hun İmparatorluğu adlı eserinden alınmıştır.)

2. HUNLAR İLE ÇİN'İN İPEK YOLU ÜZERİNDEKİ MÜCADELELERİ

İpek Yolu'nun mevcudiyeti coğrafyacı Ptolemeè tarafından da doğrulanmıştır. Selefi olan Tır'lı Marin'den Ptolemeè'nin öğrendiğine göre, Makedonyalı bir tüccar olan Maes Titianios adında biri, M.S. I. yüzyılda adamlarına, bu yolun izini ve mesafe taşlarını buldurmuştur (Grousset, 2010, s. 70). Bu ticaret yoluna İpek Yolu adının verilmesi XIX. Yüzyıla denk gelmektedir. Sinolog ve Doğu coğrafyacısı Ferdinand von Richtgofen, XIX. Yüzyılda ticari ilişkilerden bahsederken bu kıtalar arası yolu, Büyük İpek Yolu olarak adlandırmıştır. Bu terim çok isabetli olmuş ve bilimsel literatüre girmiştir (Buryakov, 2002, s. 208).

Çin'in yayılmacı politikalarının Wu-ti zamanında başladığını belirttik. Bu yayılmanın en önemli amacı, ticaret yollarını ve dolayısıyla tarım sahalarını ele geçirmektir. Orta ve Doğu Asya'da doğu-batı istikametinde bulunan geçitlerin sayısı azdır. Bu nedenle Han Devleti'nin Tarım Havzası'nı almaktan başka çaresi yoktur. Yol daha kuzeye çevrilse yine Hunların içine girilecek, güneye dönüldüğünde ise çok yüksek dağları aşmak gerekecekti. Bu nedenle Wu-ti hemen batıya yöneldi ve müttefik arayışına girişti. Bunun yanında güzergah üzerinde askeri garnizonlar kurdu. Ancak bu bölgeden Hunların kesin olarak uzaklaştığını görmek Wu-ti'ye nasip olmamıştır. Hunlardan bu kıymetli bölgeden M.Ö. 60 yılında uzaklaşmıştır. Dikkat edilirse Çin'in tekrar bu bölgeye yerleşmesi, çetin savaşlar sonucu çok uzun yıllar sonra gerçekleşmiştir. Esasen daha önceden de bölgeden yavaş yavaş kopmaya

başlayan Hunlar, burayı tamamen ve kesin olarak kaybettikten sonra, yaşanan iktisadi darlık sebebiyle bölünme ve yıkılma sürecine girmişlerdir.

Hunların Sin-Kiang üzerindeki hâkimiyeti bazen bizzat bölgeye yerleşerek, bazen de bu bölgedeki küçük krallıklara kendisine vergi vermek suretiyle gerçekleşmiştir. Hunlar güçlü oldukları dönemde İpek Yolu ticaretine katılmış, bu yolu kontrol etmiş ve yoldan geçenlerden vergi ya da haraç almışlardır. Hunlar, ticaret de dâhil olmak üzere tüm bu ek kaynaklardan bir anda vazgeçebilirlerdi. Çünkü sürüleriyle yetinebilir, yalnızca bunlardan elde ettikleriyle yaşayabilirlerdi (Roux, 2006, s. 48). Hun ekonomisi aslında genel anlamda kendisine yetebilen bir ekonomidir. Fakat bozkırlı, genelde azla yetinebilen ve asgari şartlarla geçinebilen birey olduğundan, güçlenince, farklı ve lüks mallara ilgi duymuştur.

Hunların ticaretine katıldıkları malların arasında en önemlisi haliyle ipekti. Hunlar bu ticarete katılarak, pek çok ihtiyaçlarını karşılayabilmişlerdir. Çin, ipeği Hunlar gibi komşularına hediye ve haraç olarak da verirdi. Bunun yanında Çin'in ipeği kullandığı bir başka politikası da ürettiği ipeği Çinli olmayan, bozkırlı tüccar ve komisyonculara vererek, onları ipek ticaretine dâhil etmesiydi. Tabii ki bu konuda Hunlar da oldukça istekli, hatta baskıcıydı. Bu durum, Çin ve Orta Asya arasındaki ilişkilerdeki ekonomik etkenin başlıca noktasının, kervan tüccarlarını ve komisyoncuları çekerek, Çin'in artan ipek üretiminden ve ipek üretilen alanlardan kuzeylileri uzaklaştırmayı ifade eder (Lattimore, 1967, s. 492). Uzak ülkeler arasında ticaret yapmak, bozkır kavimlerine daha uygundur. Güçlü hayvanlar ve yüksek taşıma kapasitesini bu kavimler daha kolay elde edebilir. Bu nedenle Çin,

bozkırlıları bu ticarete aracı olarak kullanmayı seçmiş olabilir. Hunlar zaten uzun mesafeler arasında gidip gelmeye alışkındırlar. Bunun yanında, bölgede sürekli olarak hareket eden Hunlar, yolları, coğrafi şartları, iklimi çok daha iyi biliyorlardı. Bir Çinlinin ülkesinden kalkıp yeni keşfedilen uzun yollarda gidip gelmesi mümkün değildir. Bu uzun seyahatler, toprağa bağımlı, yerleşik Çinlilere pek uygun değildi. Bozkırlılar bu konuda daha başarılıdırlar. Bu nedenle kıtalar arası ticaret ve nakliye, bozkırlıların daha kolay yapabileceği bir iktisadi faaliyettir. Çin kaynakları arasında böyle uzun yolculuklar yapan tüccarlardan uzun uzadıya bahsedilmemesi de Lattimore'un savını güçlendirmektedir. Zira Çin kaynakları, karanlık ülke, uzak diyarlar, büyücüler ülkesi gibi mitolojik ifadeleri kullanmaya pek heveslidir. Eğer Çinli tüccarlar böyle uzun yolculuklar yapmış olsalardı, bu maceralar mutlaka kaynaklarda abartılı bir biçimde yer bulurdu. Çünkü elçi Chang-Ch'ien'in yaptığı gibi sadece birkaç örneği olan uzun seyahatler bile kaynaklarda geniş yer bulabilmiştir. Hatta abartılı bir biçimde anlatılmıştır. Netice itibarıyla, ipek trafiğinin büyük kısmı, Orta Asyalı kervan tüccarları ile komisyoncuların elindeydi (Lattimore, 1967, s. 493). Fakat Hunlar kuzeye itildikten sonra, Hunları memnun etmenin Çin açısından gereği kalmamıştır. M.S. 60 yılında Kuzey Hunları Çin Türkistanı (Sinkiang)'nı yani Tarım Havzası'nı tekrar ele geçirmek için büyük bir akın düzenlemişlerdir. Bu akının sebebi kıtlıktı. Hunlar buraya yerleşti fakat 90 yılında ünlü Çinli general Pan Ch'ao bu bölgeyi geri aldı. Ticaret yolu boyunca, askeri birlikler ile beraber Çinli tüccarlardan oluşan ticaret kolonileri yerleştirildi. Böylece Çin'den başlayıp Tarım Havzası'na gelen tüm ticaret yolları tamamen Çinlilerin eline geçti (Thorley J, 1971, s. 72). Bu kayıpla beraber zaten kıtlıkla mücadele eden Hunlar, bir

iktisadi kaynağı daha yitirmiş oldular. Böylece ilerleyen yıllarda da kuzeye çekilmeye devam eden Hunlar, bölünme sürecine girdi. Fakat M.S. 29 yılından itibaren Çin’de yaşanan iç problemlerin etkisiyle tekrar güçlenen Hunlar, yeniden bu bölgeye hâkim olmaya başladılar. Bu güçlü dönem M.Ö. 150 yılına kadar devam etti. Bu dönemden sonra Hun adı, Çin kaynaklarında bir devlet adı olarak değil, bir boy adı olarak görülmeye başlandı.

Harita 1: Tarih Boyunca İpek Yolu Güzergâhları

* Verimli ve Kazançlı Türkistan (Sin-Kiang) Bölgesi

KAYNAKLAR

- Baykuzu Tilla Deniz, (2012)** *Asya Hun İmparatorluğu Tarihi*, Kömen Yayınları, Konya, s. 67
- Buryakov Luriy F., (2002)** “Eski ve Orta Çağ Dönemlerinde Büyük İpek Yolu Üzerindeki Orta Asya Türkleri”, *Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara, Cilt 3, s. 208-214
- Eberhard Wolfram, (1995)**, *Çin Tarihi*, Türk Tarih Kurum Yayınları, 3. Baskı, Ankara
- Grousset Renè, (2010)**, *Bozkır İmparatorluğu*, (Çev. Dr. Reşat Uzmen), Ötüken Neşriyat, 6. Basım İstanbul 2010, s. 70
- İzgi Özkan, (1984)**, “Çin ile Batı Arasındaki İpek Yolları (8. YY’a Kadar)”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, Ankara, s. 91-97
- Koç Ümit, (2009)** *Savaşstan Sanata İpek 1450-1650*, Manas Yayınları, Elazığ
- Lattimore Owen, (1967)**, *Inner Asian Frontiers of China*, Beacon Press, Boston USA
- Nienhauser William H., (2010)** *The Grand Scribe’s Records The Memoirs Of Han China*, Vol. IX, Part II, Indiana University Press, Bloomington USA
- Roux Jean Paul, (2006)**, *Orta Asya Tarih ve Uygarlık*, Kabalcı Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 2006
- Taaffe Robert N., (2002)**, “Coğrafi Ortam”, *Erken İç Asya Tarihi*, (Çev. Mete Tunçay), Editör: Denis Sinor, s. 33-61

Thorley J., (1971), “The Silk Trade Between China and Roman Empire At Its Height A.D. 90-130”, *Greece&Rome Second Series, Vol: 18, No: 1 (April)*, s. 71-80

Received 19 Sep 2013, Screened 9 Oct 2013, Accepted 13 Nov 2013